

Batı Versiyonu Köroğlu Destanında Ozan Köroğlu Ozan Koroghlu in Western Version of Koroghlu Epos

Naile ASKER*

Öz

Köroğlu, bugün Sibirya'dan Balkanlar'a kadar Türkçe konuşulan bütün coğrafyaya yayılmış ortak kültürel değerlerimizden biridir. Türk, Türkmen, Özbek, Başkurt, Azerbaycan, Kazak, Karakalpak, Tatar Türkleri vs. sözlü edebiyatının baş yapıtı olan Köroğlu'dan bahsetmek 500'e yakın versiyonun içerisinde ortak Köroğlu'nu bulmak demektir. Bu versiyonlara baktığımızda Köroğlu'nun büyük "Köroğlu" destanının baş kahramanı olduğunu görmekteyiz, ama bazı örneklerde Köroğlu doğüstü güçleri olan destan kahramanı, bazı örneklerde bir hikâye ve hatta masal kahramanıdır. Bütün bunlarla beraber destan kahramanı Köroğlu yanında bazı kaynaklara göre gerçek hayatta yaşamış Âşık Köroğlu vardır. "Köroğlu" mahlasıyla şiirler yazan, saz çalan âşığın XVI. yüzyılda Anadolu'da yaşadığı bilinmektedir.

Bu çalışmada Köroğlu destanının Batı versiyonuna ait olan Anadolu ve Azerbaycan Köroğlu tipleri örnek alınarak bir destan kahramanı olarak Köroğlu'nun ozanlık ve şairlik yeteneği üzerinde durulacaktır. Gerçek hayatta yaşadığı varsayılan Âşık Köroğlu ile destan kahramanı Köroğlu'nun şiirleri incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Köroğlu, destan, ozan, saz, şiir, destan kahramanı

Abstract

Koroghlu is one of our common cultural values spreading almost all Turkish speaking geography, from Siberia to the Balkans. Story of Koroghlu is the head work of Turkmen, Uzbek, Bashkir, Azerbaijan, Kazakhstan, Karakalpak, Tatar Turks folklore and it has up to 500 versions. When we look at these versions we can see that Koroghlu is the main character and the hero of "Koroghlu" epos, but in some samples Koroghlu is an epic hero with supernatural powers, even in some samples he is a story or a fairy tale hero. All of these together, according to one epos and to some sources Koroghlu have been lived in a real life and he was ashug. There was a person nicknamed "Koroghlu" which wrote poems, played saz have lived in Anatolia in the XVI th century. This paper will focus on the ability of Koroghlu from the point of ashug and poet based on the Anatolia and Azerbaijan types of Koroghlu. The poems of the real ashug Koroghlu will compared with the poems of the epic hero Koroghlu and both will be analysed.

Key words: Koroghlu, epos, ozan, saz, poem, epic hero

Giriş

Türk hikayecilik tarihine damgasını vurmuş "Köroğlu" kahramanlık destanı, Sibirya'dan Balkanlar'a kadar Türkçe konuşulan hemen hemen bütün coğrafyaya yayılmış durumdadır. Bugün "Köroğlu" destanının yayılma ve sevilme gücünden hareketle, bütün Türk dünyasına onun kadar mal olmuş başka bir destan yoktur, denilebilir. Köroğlu'nun 500 kadar farklı versiyonu mevcuttur. Bu çalışmada destanının Batı versiyonlarından Azerbaycan ve Anadolu sahasındaki Köroğlu üzerinde durulmuş; Köroğlu'nun şairliği ve ozanlığına değinilerek Köroğlu destanındaki şiir örnekleri ve âşık havaları ele alınmıştır.

Bu versiyonlara baktığımızda Köroğlu'nun destanının baş kahramanı olduğunu görmekteyiz. Bunun yanında Köroğlu, bazı örneklerde doğüstü güçleri olan bir destan kahramanı, bazı örneklerde ise bir hikâye ve hatta masal kahramanıdır. Doğu versiyonlarında destan kahramanı olan Köroğlu, Batı versiyonu olarak adlandırılan Anadolu ve Azerbaycan varyantlarında hikâye kahramanına dönüşmüştür. Oldukça karmaşık bir süreç olan bu dönüşüm Metin Ekici tarafından şöyle izah edilmiştir:

"Köroğlu, muhtemelen Türklerin Batı'ya ilk göçleri döneminde bir "uç beyi" veya "bir beyin oğlu" olarak yaşamış ve onun yaşadığı maceralarda yine aynı dönemde anlatılmaya başlanarak belli bir temel veya 'tabaka' bu dönemde oluşmuştur. Ancak Türk boylarının batıya doğru göçleri ve özellikle Oğuz-Türkmen gruplarının hem batıya göçleri ve hem de Orta Asya'daki diğer Türk boylarıyla ilişkileri sonucu, Köroğlu anlatmaları Türk sözlü geleneğinde sürekli bir gelişme ve değişme ve de genişleme kaydetmiştir. Bu gelişme, genişleme ve değişme sırasında

* Doç. Dr. , Azerbaycan Milli Bilimler Akademisi, Folklor Enstitüsü, qaracantali@live.com.

da anlatıcılar tarafından büyük ölçüde ‘yerelleştirme’ olgusuyla karşı karşıya kalmıştır. Bu ‘yeniden yapılandırma’, bu anlatmaların sürekliliğini ve her zaman dinleyici bulma şansını artırırken, anlatmanın birbirinden farklı iki ana versiyona ayrılmasına da yol açmıştır. ‘Doğu Versiyonları’ ilk kolda destanın eski şekline daha bağlı kalırken, ‘Batı Versiyonları’ kendi yeni bölgelerindeki yeni olayları destana sokan anlatıcılarla ilk kolda bile ciddi farklılığa ulaşmış ve bunun sonucunda Anadolu ve Azerbaycan sahalarıyla bunlara komşu toplumlarda Köroğlu karakteri oldukça farklılaşmış ve Köroğlu Destanı Anadolu ve Azerbaycan sahalarında tür bakımından da değişime uğrayarak hikâye türüne ulaşan yeni bir çizgiye ulaştırılmıştır.” (Ekici, 2004, s. 99-100)

Türklerin ortak destanı olan “Köroğlu” yüzyıllardır insanların hafızasında canlılığını ve tazeliğini korumayı başarmış ölümsüz söz yapıtıdır. Köroğlu’nun tarihi şahsiyet ve âşık olması bazı tereddütlerle beraber artık kabul edilmiştir. Araştırmacıların bir kısmı destan kahramanı Köroğlu ile XVI. yüzyılda yaşamış Âşık Köroğlu’nun aynı kişi olduğu görüşündedir. Bazı araştırmacılar ise destan kahramanı Köroğlu ile Âşık Köroğlu’nun farklı kişiler olduğunu savunmaktadır. Destan kahramanı Köroğlu ile tarihi bir şahsiyet olan Âşık Köroğlu’nun farklı kişiler olduğu görüşünde olan Ali Yakıcı’nın tespitleri şöyledir:

“Kimi araştırmacı ve bilim insanları bu iki Köroğlu’nun aynı kişi olduğunu iddia etmektedir ki bu iddia tarihi ve sosyolojik bakımdan sağlıklı değildir. Çünkü bir kişi aynı tarihlerde hem Bolu dolaylarında, hem Şirvan ve Tebriz’de olamaz. Kişinin aynı anda iki yerde olma gibi mucizevi bir özelliğinin olduğu kabul edilse bile sosyolojik olarak mümkün görünmemektedir. Çünkü 1581’li yıllarda ‘isyanlara katıldığı gerekçesiyle bertaraf edilmesi’ için hakkında ferman çıkartılan bir kişi, yine aynı yıllarda kendisini düşman bellemiş bir yönetimin ordusuyla yıllar süren bir fetih yolculuğuna çıkmış olamaz ya da olmamalıdır. Kanaatimizce, Köroğlu takma adını alan ister halk şairi, ister eşkıya olsun, bu kişilerin destan/hikâye kahramanı Köroğlu’dan etkilendikleri düşünülebilir. Zaten bu etkilenme, Âşık Köroğlu’nun şiirleri için de geçerlidir. Çünkü bu ordu şairinin, Osmanlı ordusunun İran seferiyle ilgili birkaç şiiri dışındaki manzumelerinin Köroğlu anlatılarından alındığı, dolayısıyla Âşık Köroğlu’nun yeni bilgi, belge ve araştırmalara muhtaç olduğu söylenebilir.” (Yakıcı, 2007, s. 122-123)

Osmanlı belgelerinde Âşık Köroğlu’nun bir saray âşığı olarak Özdemiroğlu Osman Paşa kumandasındaki Osmanlı ordusuyla İran savaşlarına katıldığı belirtilmektedir. Bu fikri savunanlardan biri olarak S. Sakaoğlu da “Özdemiroğlu Osman Paşa’nın İran seferi ile ilgili olarak söylediği iki şiirinden hareketle onun 1585 yılında hayatta olduğu ve bu sefere katıldığı görüşüne varmaktadır. Bir ordu şairi olan Köroğlu, Evliya Çelebi’ye göre bir çöğür şairidir.” demektedir (Sakaoğlu, 2006, s. 29).

F. Köprülü, Âşık Köroğlu’nun tarihi şahsiyeti ve şairliği hakkında şu bilgileri vermektedir:

“Köroğlu adlı bir saz şairinin tarihi mevcudiyeti meydana çıkmıştır ki, bunu Evliya Çelebi Seyahatnamesindeki bir fıkra da teyit etmektedir. Mevcut olan manzumelerden birisi Özdemiroğlu’nun fütühatını anlatan bir destan, diğeri de onun ölümüne ait bir mersiyedir. Yine eski mecmualarda tesadüf edilen ve Köroğlu mahlasını taşıyan birçok manzume daha vardır ki, bunlar Köroğlu destanındaki bir takım rivayetlere ve şahsiyetlere sıkı sıkıya bağlıdır: Ayvaz, Bezirgân, Çamlıbel, Kırat, Bolu Beyi gibi... Kaplan postu giymiş gaziler, dörtlüler, beşliler gibi Osmanlı askeri tarihine ait tabirlere de tesadüf olunuyor. Acaba bu neşrettiğimiz manzumelerin hepsi bu bahsettiğimiz Köroğlu adlı saz şairine mi aittir? Bu suale şimdilik katı bir cevap vermekten çekinmekle beraber, şunu söyleyelim ki, XVI. asır sonlarında saz şairi büyük bir şöhret kazanmıştır.” (Köprülü, 1962, s. 62)

Köroğlu destanını konu alan “Koçyiğit Köroğlu” adlı bir tiyatro eseri de yazmış olan A. Kutsi Tecer, XVI. yüzyılda yaşamış bir halk şairi olarak varlığı bilinen Âşık Köroğlu’na ait iki şiir tespit edip bunları yayımlamıştır. Tecer’in Paris Milli Kütüphanesindeki 1872 tarihli bir elyazması şairler mecmuasında yer aldığını söylediği bu iki şiirde Köroğlu, Özdemiroğlu Osman Paşa’nın İran-Kuzey Azerbaycan fetihlerini ele almıştır (Karabulut, 2011, s.51).

Aşağıda birer dörtlüğü verilen bu iki şiirin yayımlanması destan kahramanı Köroğlu'ndan başka aynı adla bir tarihi şahsiyetin yaşamış olduğu fikrinin dayanağını oluşturmuştur.

Ahmet Kutsi Tecer'in bulup yayımladığı iki şiirden Özdemiroğlu Osman Paşa'nın İran seferine katılan (H. 985/M. 1577) Köroğlu adlı bir saz şairinin yaşadığı tespit edilmiştir. Köroğlu bu şiirlerden:

Osman Paşa eydür devletlü Hünkar

İnşallah Sultanım Şirvan bizümdür

Sen himmet eyle, inayet Allah'tan

Mürvet Ali'nindir, meydan bizümdür

dörtlüğü ile başlayanda Osman Paşa'nın Tebriz'i fethedişini (H. 992/M. 1584),

Köroğlu söyledi ise bu sözü

Felek toprağa düşürdü bu gül yüzü

Aldım Demirkapı ile Tebriz'i

Şarım teslim eylen Sultan Murad'a .

dörtlüğü ile biteninde ise Osman Paşa'nın Tebriz'de ölümünü (H. 993/M 1585) dile getirmiştir. (Güneş, 1996)

H. Seçmen, Köroğlu'nun şairliği ve şahsiyeti üzerine yapmış olduğu çalışmasında “Köroğlu” destanının Kafkas, Güney Azerbaycan, Kars, Erzurum, Antep, Maraş, Elazığ ve diğer versiyonlarında yer alan şiirleri destan kahramanı Âşık Köroğlu'na ait olduğunu ifade etmiştir. Çalışmasında 91 adet şiiri destandan ayırmıştır (Seçmen, 1983, s. 141-233).

Ozan Köroğlu ve Şiirleri

Kafkaslarda ve Güney Azerbaycan'da Köroğlu'nun kimliği, âşıklığı ve şairliği daha erken zamanlarda araştırmacıların, derleyicilerin dikkatini çekmiştir. XVIII. yüzyıl elyazmalarından “Neğmeler Kitabı” (Tebriz, 1721) ve Güney Azerbaycan'ın Eher şehrinde olan Endelib Garacadağı'nın “Şiirler Macmuası” (Tebriz, 1804) ile bölgede yaşayan diğer halkların kendi alfabetiyle Türkçe yazılmış eserlerde Köroğlu'na dair bilgiler bulunmaktadır.

Eherli şair Endelib Garacadağı'nın 1804 yılına ait olan “Şiirler Macmuası” adlı elyazmasında “Köroğlu” destanından şiirler de yer almaktadır (Şiirler Macmuası, 1804). “Şiirler Macmuası”nın orijinali Rusya'da, Sankt-Peterburg kentindeki Asya Müzesi'nin arşivindedir. Bu elyazmanın Köroğlu'na mahsus bölümündeki şiirler destanın 1956'da basılan neşrine ilave olarak verilmiştir. Kitabı neşre hazırlayan M. Tehmasib bu ilave ile dastanın kadimliğini ve nüfuzunu okuyucunun dikkatine sunmuştur. “Mustakil Nağmeler” adlı yazmada da Köroğlu ile bağlantısı olduğu hesap edilen dastandan şiir örnekleri verilmiştir (Köroğlu, 1956, s. 416-448).

XIX. yüzyılın ortalarından Kafkasların Türk kültür merkezi sayılan Tiflis'te Köroğlu'nun tarihsel kimliği, şairliği, savaşları, yiğitliği tartışma ve eleşiri konusu olmuş, dönemin gazetelerinde bu konularda yazılar yazılmaya başlanmıştır. Bu yazılardan Köroğlu'nun âşık ve şair kimliğini konu eden bir makaleye örnek olarak değinmek yerinde olacaktır. Kafkasya Öğretmenler Seminarisi'nin talebesi Mirze Velizade yazısında bir destan kahramanı olan Âşık Köroğlu'nun şiirlerinden örnekler vermiştir. Şiirler bu yazıda Türkçe ve Rusça çevirisiyle yer almıştır. “Köroğlu” başlıklı yazısında müellif şunları yazmaktadır:

“Kafkas Türkleri birbaşa yaratıcısı saydıkları Köroğlu'nun türkülerini zevkle okumaktalar. Âşıklar sazın yardımıyla Köroğlu'nun o türkülerini hangi koşullarda söylediğini geniş tasvirederler. Ancak bütün bunlara rağmen, Köroğlu'na ait olduğu ifade edilen birçok türkünün yaranması karanlık ve muammalı kalmaktadır. Kuşkusuz ki, kendi kaynaklarına göre bu türküler

halkın malı, çünkü her şeyden önce onlarda halkın rengarenk düşünce tarzı açık olarak kendi ifadesini bulmuştur.” (Velizade, 1890, s. 122)

Köroğlu destanında Köroğlu'nun âşık geleneği şartlarına uyararak badeli âşık olması daha ilk koldan kendini göstermektedir. Azerbaycan metinlerinde Genç Rüşen'in babasının tavsiyesiyle Koşabulak'a gelmesi, köpüklü sudan içmesi destancılık geleneğine uygun olarak ayrıntılı şekilde ele alınmıştır. Köroğlu'nun babası Ali bu pınardan bahsederken bu suda yikananın eşine rastlanamaz güçlü, kuvvetli bir kahramana dönüştüğünü, bu sudan içenin de âşık olduğunu söyler (Azerbaycan Destanları, 2005, s. 18). Şamanlığa giriş merasiminde de buna benzer uygulamaların olduğu biliniyor. Bu sudan içmek de aynen rüyada bade içmek gibi âşığa mistik anlam yüklemekte ve olağanüstü güçler vermektedir. Birçok araştırmacı badeli âşık geleneği motifinin izlerinin şamanizme kadar uzandığını savunmaktadır.

Bir elinde saz, birinde kılıç olan kahraman Köroğlu'nun büyük şöhret kazanmasında, destanın ayrı ayrı kollarının bu kadar yüksek zirvelere ulaşmasında, yaygınlaşmasında Köroğlu'nun âşıklığının büyük etkisi olmuştur. Köroğlu destanının küçük nüanslar dışında bütün kollarında saz, şiir ve türkü vardır. Köroğlu duygulu, heyecanlı anlarında sazdan, şiirden yardım ister gibidir. Bundan başka, savaş öncesi, bir karar alma aşamasında da yine saz çalar, türkü söyler. Çenlibel'e bir tehlike yaklaştığında, yiğitlerinin birinin ölüm korkusu olduğunda, keleşlerini düşman ordusuyla yüzyüze gördüğünde Köroğlu türküleriyle onlara ruh ve cesaret vererek savaşa çağırır. Koçaklama türü bu şiirler Köroğlu destanında sıkça rastlanan türdendir:

Hoydu delilerim, hoydu,

Yeriyin meydan üstüne.

Havadaki şahin kimi

Tökülün al kan üstüne.

Koyun bedöyler kişnesin,

Misri kılınclar işlesin.

Kimi tenab kılınclasın

Kiminiz düşman üstüne.

Köroğlu çeker haşanı,

Beyler eder tamaşanı.

Men özüm Aslan paşanı.

Hereniz bir han üstüne. (Azerbaycan Destanları, 2005, s. 153)

Köroğlu destanında bugün de işlek olan âşık şiiri türlerinden istifade edilmiştir. Bugüne kadar âşıkların tahkiye ve zevkine göre farklılıklar göstererek her an yenilenen destanın şiirleri genellikle halk şirinin bayatı-mani (7 heceli), koşma (8 ve 11 heceli) biçimlerindedir. Eski ve bir o kadar da zengin âşık şiirlerine bağlı, Köroğlu adına bağlanmış bu türküler yüzyıllar boyunca canlılığını ve şeklini korumuştur. Şekil olarak büyük farklılıklar göstermeyen Köroğlu şiirleri içerik ve konu bakımından çok renkli ve çok çeşitlidir. Övgü, taşlama, güzelleme, ağıt, kocaklama, herbe-zorba vb. türler şiirlerin ana temasını oluşturmaktadır. Herbe-zorba türüne destanda daha sık raslanması da doğaldır.

Savaş meydanlarında düşmana sazla, sözle, türküyü etki etmek zafer kazanmaya götüren yollardan biridir:

Laf eyleme, Aslan paşa
Sadreezem kaçdı sandım.
Havadaki humay kuşlar,
Yuvasından uçdu sandım.

Meydanda iyidlik satdı,
Gelmedi, günü yubatdı.
Giziroğlu şeşper atdı,
Şeşper yere keçdi sandım.

Köröglü'yam bilin neden,
Kara bağrım oldu zeden.
Eyvaz'dı mı dara geden,

Yaralarım sancdı sandım. (Azerbaycan Destanları, 2005, s. 151)

Köröglü en zor anlarında âşık libasında, sazıyla içerisinde bulunduğu ağır durumu yoluna koyar. O, bazen bir âşık olarak ortaya çıkar ve “Hemze'nin Kırat'ı Aparması” kolunda olduğu gibi en zor anlarda, tek başına düşman ordusunun ortasında âşık kimliğiyle kahraman kimliğini gölgede bırakır. “Köröglü'nun Kars Seferi” kolunda Köröglü sefere âşık libasında çıkar. Demek ki, bazen dikkat çekmemesi, bazen keşif yapmak, bazen durumu değerlendirmek için Köröglü âşık kimliğinden çok büyük ustalıklarla yararlanmaktadır. Köröglü'dan başka Belli Ehed de “Mehub Hanımın Çenlibel'e Gelmeği” kolunda terk-i libas olmuş ve âşık kimliğine bürünmüştür.

Sazın sihri, mucizesi destanda birkaç yerde özellikle ele alınmıştır. “Köröglü'nun Beyazıt Seferi” kolunda Tokatlı Hasan Paşa'nın gönderdiği kişinin nasıl bir insan olduğunu öğrenmek için Köröglü'nun sazdan, sazın sihriden istifade etmesi destancılık geleneğinde yeni bir olaydır ve eşine raslanamaz bir deneme şeklidir. Köröglü keleşleri arasına gelmiş birini sınamak için “Söyle görüm Arab oğlu / Canından küsdüğün var mı?” mısralarıyla başlayan 6 bend 7 heceli koşmasını çalıp söyler. Sözler bu kişiye tesir etmez ve Köröglü sınavdan geçemeyen bu kişiyi keleşleri arasına almaz.

Bundan başka yine şiirin, sazın gücünü Köröglü'nun Kırat'ı tedavi ettiği “Hemze'nin Kırat'ı Aparması” kolunda görmekteyiz. Köröglü; hasta, delirmiş atın yanında saz çalıp türkü söyleyerek atın iyileşmesini bekler. Bu, Kırat'ı kurtarmak için söylenmiş bir hile olsa da, aslında destancılık geleneğinde birçok örneğine raslanan bir durumdur. Bade içmiş âşık adayı gördüğü rüyadan sonra bazen 3, bazen 40 gün baygın kalır. Köröglü'nun söylediği gibi “ahl-i hal” birinin başucunda saz çalmasıyla kendine gelir. Ata saz çalmak ve onun iyileşmesini beklemek, kendinden geçmiş aşığı uyandırmak/sağaltmak için saz çalma ile paralellik gösterir.

Köröglü türkülerinde şiirsellik ve sanatsal güzellik, sözler ve ifadelerin yerinde kullanılması bakımından Türk destancılık tarihinin en güzel şiir örneklerini kendinde barındırmaktadır. Köröglü'nun Kırat'ı övdüğü koşmada tekririn en güzel örneğini

görmekteyiz. Kırat'ın pahabiçilmez değerini göstermek için kullanılan “seksen bin” tekrarı insanı yormamakla beraber şiiri güzelleştirmektedir:

Eylen deyim Kırat'ın giymetini,
Seksan bin serkerde, mala da verme!
Seksan bin ağ tüklü gamer öyece,
Seksan bin hazine, pula da verme!

Seksan min ilhıya, seksan min ata,
Seksan bin mahaldan gelen barata,
Seksan bin kotana, seksan bin çüte,
Seksan bin kotallı kala da verme!

Köroğlu dövlletin endirsın düze,
Say, götür hamısın seksan bin yüze,
Seksan bin geline, seksan bin kıza,

Seksan bin ergene, dula da verme. (Azerbaycan Destanları, 2005, s. 175)

Köroğlu'dan başka destanda yerine göre Nigar Hanım, Eyvaz, Deli Hasan, Demirçioğlu, Belli Ehmed vb. şiir söyler. Bu da destancılık geleneğine uygundur. Köroğlu dastanının başka bir âşık kahramanı da Âşık Cunun'dur. Âşık Cunun Köroğlu'nun gören gözü, dinleyen kulağıdır. O; şehir şehir, köy köy dolaşarak sosyal-siyasi durum hakkında bilgiler toplar, genç ve yiğit delikanlıları Köroğlu'nun keleşlerinin arasına katılmaya davet eder.

“Azerbaycan Destanları” serisinin 4. cildinde yer alan Köroğlu dastanının 2005 baskısında “Köroğlu” dastanında hiçbir kolda yer almayan, ama âşıklar tarafından Köroğlu mahlasıyla okunan 30'a yakın şiir yer almaktadır (Azerbaycan Dastanları, 2005). Bundan başka Köroğlu dastanı anlatılırken kullanılan havalar da başka şiirlerde kullanılmaz. Çünkü bu şiir örnekleri ve bu havalar dastan dışında bir anlam taşımaz ve genellikle dastan anlatımı dışında kullanılmaz. Azerbaycan'da dastan kahramanı Âşık Köroğlu'nun yarattığı düşünülen, veya onun anısına âşıkların yarattığı 20'den fazla Köroğlu havasının olduğu bilinir. Köroğlu havalarını her âşık okuyamaz, bunun için yüksek müzik ve boğaz gerekir. Azerbaycan'da bu havaları çalıp söyleyen âşıklar “Koroğluhan âşıklar” olarak adlandırılmaktadır. Türkiye'de de bu havaları çalıp söyleyen âşıklara “Köroğlucu âşıklar” denilmektedir.

Azerbaycan'da son dönemlerde Köroğlu havalarına ilgi ve dikkat artmakta, bu havaların derlenmesi ve notaya alınması işleri devam etmektedir. Güzel sanatlar profesörü Tariyel Memmedov, Köroğlu âşık havaları araştırmalarına çok değerli katkılarda bulunmuştur. O, klasik âşık havalarının birçoğunu notaya almış ve kitap halinde bastırmıştır. Ayrıca Köroğlu havalarının Azerbaycan ve Türkiye âşıklarının ifasında yazılmış orijinal nota yazılarını, ilave olarak 1938-40'lı yıllarda Azerbaycan'da başlayan ve maalesef yarım kalan derleme çalışması çerçevesinde bir ekip tarafından yazılmış Köroğlu âşık havalarının nota elyazılarını da bastırmıştır (Memmedov, 2010, s. 40).

“Köroğlu Havaları” adı altında “Köroğlu” dastanında geçen tüm havaların yapı özellikleri tetkik edilmiş, bütün materyeller müellif tarafından 1978-1981 yılları arasında

Azerbaycan'ın çeşitli bölgelerinde düzenlenen folklor-etnografya bilimsel çalışmalarında incelenmiştir. Toplanan malzeme grafik belgeleştirilmesi üstat âşıkların ifasında “canlı icra” yoluyla hayata geçirilmiştir.

Sonuç

Sonuç olarak belirtmemiz gerekir ki araştırmacıların XVI. yüzyılda yaşadığını varsaydıkları Âşık Köroğlu ile yine bu yüzyılda teşekkül ettiği düşünülen destanın kahramanı Ozan Köroğlu'nun aynı kişiler mi yoksa farklı şahsiyetler mi olduğu konusu bugün de tartışılmaya devam etmektedir. Osmanlı belgelerine göre III. Murat (1574-1595) döneminde bir saray âşığı olmuş Âşık Köroğlu'nun Osmanlı ordusunda yer aldığı ve orduda hizmet ettiği kanıtlanmıştır. Bu Âşık Köroğlu yaşamış tarihi bir şahsiyet ve güzel şiirler sahibidir. Bir destan kahramanı olan Ozan Köroğlu ise Köroğlu mahlasıyla söylenen tüm türkülerin sahibidir. Destancılık geleneğine göre bu böyle kabul edilmiştir. Fakat destanda başka kahramanların dilinden söylenen türküler de vardır. Köroğlu destanı; şiirselliği, tahkiyesi, yayılmışlığı ve sevilme düzeyine bağlı olarak kökleri Orta Asya'ya, Altaylara, geleneksel mistik destanlarımıza dayanan kadim bir destandır. Aynı zamanda her coğrafyada yeni kolları oluşmuş, yeni şiirler ve kahramanlarla beslenmiş çok genç bir destandır. Bu destanın kahramanı Köroğlu da hem kahramanlıklarıyla, hem şair ve ozanlığı ile halkın sevgisini kazanmış ölümsüz bir kahramandır.

Kaynakça

- Azerbaycan dastanları- IV* (2005). Bakı: Çırag Neşriyatı.
- Ekici, M. (2004). *Türk Dünyasında Köroğlu*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Karabulut, M. (2011). Ahmet Kutsi Tecer, Türk halk bilimine katkısı ve Koçyiğit Köroğlu'na bir bakış. *Türk Dünyası Araştırmaları*, 195, s. 49-68.
- Garacadağı, E. (1804). *Şeirler mecmuası*. Tebriz: Nizami Adına Elyazmalar Enstitüsü Arşivi.
- Güneş, B. (1996). *Halk şiiri antolojisi*. İstanbul: İlke Kitabevi Yayınları.
- İlyas, M. (1721). *Neğmeler kitabı*. Tebriz: Nizami Adına Elyazmalar Enstitüsü Arşivi.
- Köprülü, M. F. (1962). *Türk saz şairleri I-V*. Ankara: Milli Kültür Yayınları.
- Köroğlu* (1956). Çapa hazırlayanı ve ön sözün müellifi M.H.Tehmasib. Bakı: Azerb. SSR EA Neşriyyatı.
- Memmedov, T. (2010). *Koroğlu aşığı havaları*. Bakı: Apostrof Çapevi.
- Sakaoğlu, S., Alptekin. A. B. (2006), *Türk saz şiiri antolojisi (14-21. yüzyıllar)*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Seçmen, H. (1983). *Köroğlu: Yaşamı, Sanatı Şiirleri*. İstanbul: Deniz Kitaplar Yayınevi.
- Yakıcı, A. (2007). Halk anlatılarında yer alan Köroğlu tipleri ve Âşık Köroğlu'nun bu tipler arasındaki yeri. *Millî Folklor*, 76, s.113-123.
- Velizade-Велизаде, М. (1890). Предание о разбойнике Короглы. *СМОМПК*. IX. II. Тбилиси.